

Ζητήματα λεξικογραφίας: η «φυσιογνωμία» ενός λήμματος

Λεξιλογικές Βάσεις Δεδομένων – Ηλεκτρονικοί Γλωσσολογικοί Πόροι, Πρακτικά Ημερίδας, Πάτρα, 2001, σ. 53-61

Άννα Ιορδανίδου
αναπληρώτρια
καθηγήτρια
Παν/μίου Πατρών

Η λεξικογραφική εργασία αποτελεί μία από τις δυσκολότερες –αν όχι τη δυσκολότερη– συγγραφικές εργασίες, εφόσον απαιτεί πολύχρονη και κοπιαστική μελέτη και έρευνα από πολυπληθή ειδικευμένη επιστημονική ομάδα. Όσον αφορά τα νεοελληνικά λεξικά, μια πρώτη γενική διαπίστωση είναι ότι υπάρχει δυσανάλογα μεγάλη ποσότητα σε σχέση με τη διάδοση της νέας ελληνικής και δυσανάλογα μεγάλη ποσότητα σε σχέση με την ποιότητα. ⁽¹⁾ Τα τελευταία χρόνια έγιναν όμως σημαντικές προσπάθειες αναβάθμισης του επιπέδου της νεοελληνικής λεξικογραφίας, με την έκδοση λεξικών όπως του Κριαρά (1995), του Μπαμπινιώτη (1998) και του «Λεξικού της Κοινής Νεοελληνικής» του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1998). Σε διαδικασία τελικής επεξεργασίας βρίσκεται το ερμηνευτικό λεξικό των εκδόσεων Πατάκη, καρπός δεκάχρονης και πλέον εργασίας πολυμελούς ομάδας γλωσσολόγων και φιλόλογων, το οποίο αποτέλεσε τη βάση για τη δημιουργία του Διαλεξικού. ⁽²⁾

Με δεδομένο ότι η σημασιολογική πληροφορία είναι ο θεμελιώδης σκοπός ύπαρξης ενός λεξικού, από την ποιότητα της οποίας κρίνεται η ποιότητά του, καθώς και η δυνατότητα υποστήριξης υπολογιστικών εφαρμογών όπως το Σημασιολογικό Δίκτυο WordNet, επιλέξαμε να παρουσιάσουμε το ίδιο λήμμα στα λεξικά Πατάκη, Λ.Κ.Ν. και Μπαμπινιώτη, ώστε να αναδειχθούν οι ποικίλες δυνατότητες επιλογής, οι ποικίλες περιγραφικές μέθοδοι, οι ποικίλοι τρόποι οργάνωσης, κατάταξης και απόδοσης των σημασιών, καθώς και αξιοποίησης των παραδειγμάτων, χαρακτηρισμού των εκφράσεων, συνωνύμων, αντιθέτων κτλ. – με τον τρόπο αυτό δεν αναδεικνύονται μόνο βασικά ζητήματα της λεξικογραφικής πρακτικής, αλλά και βασικά στοιχεία της φυσιογνωμίας κάθε λεξικού. ⁽³⁾

Το λήμμα που επιλέξαμε να σχολιάσουμε αφορά το ρήμα θέλω (βλ. αναλυτικό Πίνακα στο Παράρτημα).

Οι **συντακτικές** πληροφορίες (μεταβατικό/αμετάβατο, σύνταξη με αιτ., πρόθεση κτλ.), που συνδέονται άμεσα με τις σημασίες, στο λεξικό Πατάκη (Λ.Π. στο εξής) παρατίθενται στην αρχή του λήμματος όταν ισχύουν για όλες τις σημασίες και δίνονται αναλυτικές συμπληρωματικές για ιδιαίτερες σημασίες. Στο λεξικό του Παν/μίου Θεσσαλονίκης (Λ.Κ.Ν. στο εξής) συνάγονται από τους ορισμούς και τα παραδείγματα. Στο λεξικό Μπαμπινιώτη (Λ.Μπ. στο εξής) παρατίθεται μια γενική πληροφορία *μετβ.* στην αρχή του λήμματος και τα υπόλοιπα συνάγονται από τους ορισμούς των σημασιών και τα παραδείγματα. Στη διεθνή λεξικογραφική πρακτική είθισται να αναφέρονται αναλυτικά οι συντακτικές ιδιότητες του ρήματος σε κάθε σημασία ξεχωριστά: παραπέμπουμε ενδεικτικά στο Collins COBUILD για την αγγλική γλώσσα και στο Robert για τη γαλλική.

Η **διάκριση των σημασιών** αποτελεί ένα από τα πλέον ακανθώδη ζητήματα. Όπως φαίνεται από το συγκριτικό Πίνακα, το Λ.Π. διακρίνει 11 σημασίες (σε 5 κατηγορίες), το Λ.Κ.Ν. 18 (σε 12 κατηγορίες) και το Λ.Μπ. 16 σημασίες. Οι διαφορές οφείλονται α) στον τρόπο

ένταξης ειδικών συντακτικών σχημάτων: στο Λ.Π. εντάσσονται στο συγγενές ερμηνεύμα, ενώ στο Λ.Κ.Ν. μπορεί να συνιστούν ξεχωριστό λήμμα, π.χ. ερμηνεύμα 12α, 12β, όπως και στο Λ.Μπ., π.χ. ερμηνεύμα 15, β) στον τρόπο ένταξης μεταφορικών σημασιών, π.χ. *η μοίρα το θέλησε...*, που καταγράφεται ως ξεχωριστό ερμηνεύμα στο Λ.Μπ. (11) ή ελαφρών παραλλαγών σημασίας, π.χ. Λ.Π. 2β – Λ.Κ.Ν. 2 – Λ.Μπ. 2, 3, όπου η γενική σημασία *εκδηλώνω έντονη τάση, επιθυμία για κάτι, προσπαθώ να πετύχω κάτι* διαχωρίζεται σε δύο ερμηνεύματα στο Λ.Μπ.: *σκοπεύω, επιδιώκω / επιχειρώ δοκιμάζω*, γ) στην παρουσία επιπλέον σημασιών σε κάποιο/κάποια λεξικό/λεξικά, π.χ. Λ.Μπ. ερμηνεύμα 10: *οφείλω χρωστώ*, που δεν αναφέρεται στα άλλα δύο λεξικά, και μάλλον συνιστά παρωχημένη χρήση, ή τα ερμηνεύματα 2 και 5 (Λ.Π., 4 και 9 στο Λ.Κ.Ν.) που αγνοούνται από το Λ.Μπ.: *επιθυμώ ερωτικά / παρουσιάζω με ορισμένο τρόπο ή θεωρώ ότι έχει κάποιος ή κάτι συγκεκριμένες ιδιότητες*, και δ) στη διαφοροποίηση της σημασίας ανάλογα με το αν το αντικείμενο είναι έμψυχο ή άψυχο, όπως στο ερμηνεύμα 3α – 3β του Λ.Π.: *δίνω τη συγκατάθεσή μου, εκφράζω την αποδοχή μου σε σχέση με κάτι / δείχνω ενδιαφέρον, στάση αποδοχής απέναντι σε κάποιον*.

Ως προς τον **ορισμό της σημασίας**, είναι γενικά αποδεκτό ότι ο ορισμός πρέπει να είναι περιγραφικός, λειτουργικός, απλός και κατανοητός, με λέξεις κοινής και συχνής χρήσεως, με αποφυγή κυκλικότητας και, κατά το δυνατόν, χωρίς προσφυγή σε συνώνυμα, και να επιβεβαιώνεται πλήρως (τόσο από άποψη σημασίας όσο και συντακτικής λειτουργίας) από τα παραδείγματα. Οι προδιαγραφές αυτές συχνά δεν τηρούνται: για παράδειγμα, το ερμηνεύμα 1γ του Λ.Π. *προσπαθώ να βρω κάτι ή κάποιον* αντιστοιχεί στο 7 του Λ.Κ.Ν., που αποδίδεται με τα συνώνυμα *ζητώ, αναζητώ, ψάχνω*, και στο 6 του Λ.Μπ., που αποδίδεται με τα συνώνυμα *ζητώ, γυρεύω*. Η προσφυγή σε συνώνυμα μπορεί να δημιουργήσει σημαντικά προβλήματα, όπως στο ερμηνεύμα 5 του Λ.Μπ.: *απαιτώ, αξιώνω*. Το *απαιτώ* μπορεί να έχει και έμψυχο και άψυχο υποκείμενο, αλλά το *αξιώνω* έχει υποχρεωτικά έμψυχο υποκείμενο (δεν μπορούμε να πούμε *οι μεγάλες επιτυχίες αξιώνουν μεγάλη προσπάθεια...*). Ως περίπτωση αναντιστοιχίας του ορισμού με παραδείγματα χρήσης αναφέρουμε το ερμηνεύμα 1 του Λ.Μπ.: *έχω την επιθυμία, τη διάθεση, την πρόθεση (να πω ή να κάνω κάτι)*, που δεν καλύπτει τα παραδείγματα με σύνταξη με αντικείμενο σε αιτιατική, όπως *θέλω ένα ποτήρι παγωμένο νερό*. Παρόμοια, το ρήμα *υπολείπομαι* του ερμηνεύματος 12 του Λ.Μπ., που αναφέρεται ως ξεχωριστή σημασία του *θέλω* (ενώ ορθά, κατά τη γνώμη μας, εντάσσεται στα άλλα δύο λεξικά στη σημασία *έχω ανάγκη, χρειάζομαι*), δεν μπορεί να αντικαταστήσει το *θέλει* στο παράδειγμα *θέλει εκατό γραμμάρια, για να γίνει ένα κιλό* (απρόσωπη σύνταξη – η μόνη αντιστοιχία θα ήταν *υπολείπονται εκατό γραμμάρια...*).

Πολύ σημαντική είναι η παράθεση **συνωνύμων-αντιθέτων**. Τα συνώνυμα ακολουθούν τον ορισμό (γενικά συνώνυμα, που ισχύουν για όλες τις χρήσεις της λέξης με τη συγκεκριμένη σημασία, χωρίς να επηρεάζονται από τα συμφραζόμενα) ή ακολουθούν αμέσως μετά το παράδειγμα (ειδικά συνώνυμα, που ισχύουν για ορισμένα και μόνο συμφραζόμενα, π.χ. *θέλησε να φύγει αλλά δεν τα κατάφερε*, ΣΥΝ *προσπαθώ, επιχειρώ*, στη σημασία 1β στο Λ.Π.). Όπως ήδη αναφέρθηκε, η προσφυγή σε συνώνυμα κατά τον ορισμό της σημασίας περιορίζει την αξιοποίηση αυτής της τόσο σημαντικής λεξικογραφικής πληροφορίας και αυξάνει τον κίνδυνο της κυκλικότητας και της ασάφειας.

Οι **εκφράσεις** καταχωρίζονται στο συναφές ερμηνεύμα, σύμφωνα με την επικρατούσα διεθνή πρακτική. Στο Λ.Κ.Ν. διακρίνονται σε *εκφράσεις* («στερεότυπες ενώσεις που απλώς έχουν τυποποιηθεί, αλλά παραμένουν κοντά στην κυριολεκτική σημασία των λέξεων που τις συναποτελούν») και *φράσεις* («στερεότυπες ενώσεις που η σημασία τους έχει απομακρυνθεί εντελώς από την κυριολεξία και παύει να έχει οποιαδήποτε κυριολεκτική σχέση με τις λέξεις από τις οποίες αποτελούνται»). Στο Λ.Π. καταχωρίζονται ως ΕΚΦΡ και στο Λ.Μπ. ως ΦΡ (οι παροιμίες δηλώνονται και στα τρία λεξικά ξεχωριστά). Παρατηρούμε σημαντικές διαφορές μεταξύ των λεξικών ως προς τη συνάφεια εκφράσεων και σημασίας. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά την περίπτωση των εκφράσεων του ερμηνεύματος 1 του Λ.Μπ., αρκετές από τις οποίες καταχωρίζονται στα άλλα δύο λεξικά σε άλλες σημασίες, όπως *τα θέλει, λίγο ήθελε, με το έτσι θέλω, εδώ σε θέλω*.

Τα **παραδείγματα** που συνοδεύουν τους ορισμούς είναι πολύτιμες πηγές πληροφόρησης για τη σχέση σημασίας και συμφραζομένων. Στη σύγχρονη λεξικογραφία θεωρείται απαραίτητο να αντλούνται τα παραδείγματα από συγκροτημένα σώματα (corpus) από διάφορα είδη κειμένων (εφημερίδες, περιοδικά, επιστημονικά, λογοτεχνικά κτλ. έργα) και προφορικό λόγο, ώστε να περιορίζεται στο ελάχιστο ο υποκειμενισμός του λεξικογράφου και να καλύπτονται όσο το δυνατόν περισσότερες σημασίες και χρήσεις της κάθε λέξης. ⁽⁴⁾ Δυστυχώς, για τα ελληνικά δεδομένα η βασισμένη σε σώματα κειμένων λεξικογραφία είναι μακροπρόθεσμος στόχος, μια και δεν υπάρχουν αντιπροσωπευτικά σώματα κειμένων της νέας ελληνικής γλώσσας και η συγκρότησή τους είναι εξαιρετικά χρονοβόρα και πολυδάπανη. ⁽⁵⁾ Επομένως, τα νεοελληνικά λεξικά βρίθουν κατασκευασμένων παραδειγμάτων, τα οποία διανθίζονται, πού και πού, με κάποιους στίχους ποιητών (*θέλει αρετήν και τόλμην η ελευθερία*, σημασία 6β στο Λ.Κ.Ν. και 5 στο Λ.Μπ.). Σε ορισμένες περιπτώσεις φαίνεται ότι έχουν χρησιμοποιηθεί αυθεντικά παραδείγματα από κείμενα, χωρίς όμως να διευκρινίζεται η προέλευση. Στο λεξικό Πατάκη χρησιμοποιήθηκε (σε περιορισμένη έκταση) υλικό από λογοτεχνικά, επιστημονικά, δημοσιογραφικά κ.ά. κείμενα και η πηγή προέλευσης αναφέρεται μετά από το παράδειγμα (εφόσον βέβαια πρόκειται για χαρακτηριστική γλωσσική έκφραση και όχι για κοινότοπη χρήση).

Σημειώσεις

⁽¹⁾ Για μια συνοπτική παρουσίαση των κυριότερων νεοελληνικών γενικών λεξικών βλ. Ιορδανίδου «Μικρή ξενάγηση στο αρχιπέλαγος των νεοελληνικών λεξικών» στο περιοδικό *Αντί*, 588, 13/10/1995 και αφιέρωμα στην εφημερίδα «Η Καθημερινή» 5/11/2000. Στη μελέτη του Πετρούνια (1985) σχολιάζονται τα λεξικά που εκδόθηκαν μέχρι το 1985. Βλ. επίσης Χαραλαμπίδης 1990, 1994, 1997.

⁽²⁾ Την επιστημονική ευθύνη και την επιμέλεια της συνολικής εργασίας είχαν αναλάβει οι γλωσσολόγοι Α. Ιορδανίδου και Κ. Νικηφορίδου, οι οποίες πρότειναν και τις βασικές αρχές συγγραφής των λημμάτων.

⁽³⁾ Για τις γενικές αρχές συγγραφής λεξικογραφικών ορισμών βλ. ενδεικτικά Hartman (1983), Pison (1986), Landau (1989) και Zgusta (1980). Βλ. επίσης το ενδιαφέρον άρθρο των Atkins – Kegl – Levin (1988), όπου αναλύεται ο τρόπος συντακτικής και σημασιολογικής περιγραφής του ρήματος *bake* σε πέντε διαφορετικά αγγλικά λεξικά. Για παράδειγμα αξιοποίησης λεξικογραφικών πληροφοριών σε υπολογιστική επεξεργασία της νεοελληνικής γλώσσας παραπέμπουμε στο Κόντος κ.ά. 1999.

⁽⁴⁾ Για τη σημασία του corpus στη λεξικογραφία αρκεί να παραπέμψουμε στο κλασικό έργο του Sinclair (1991). Στην ειδική μελέτη Sinclair 1987 καταγράφεται η μεθοδολογία συγγραφής του λεξικού COBUILD, με βάση corpus 20.000.000 λέξεων της αγγλικής γλώσσας.

⁽⁵⁾ Βλ. Γαβριηλίδου κ.ά. (1993) για ειδικότερη αναφορά στο corpus του Ινστιτούτου Επεξεργασίας του Λόγου. Στην Ακαδημία Αθηνών ανήκουν 8.000.000 δελτία του Ιστορικού Λεξικού (κοινής νεοελληνικής και διαλέκτων), μη αρχειοθετημένα ηλεκτρονικά, και στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας στη Θεσσαλονίκη στεγάζεται το αρχείο Κριαρά για τη μεσαιωνική ελληνική και το αρχείο Γεωργακά, με περισσότερα από 3.000.000 δελτία για τη σύγχρονη νεοελληνική (βλ. και Πετρούνια 1985: 352-354).

Βιβλιογραφία

Atkins B. – Kegl J. – Levin P. (1988) «Anatomy of a Verb Entry: from Linguistic Theory to Lexicographic Practice», *International Journal of Lexicography*, vol. 1, n° 2, Oxford University Press, 84-126.

Γαβριηλίδου Μ. – Λαμπροπούλου Π. – Ρονιώτη Σ. (1993) «Σχεδιασμός και σχολιασμός ενός ελληνικού σώματος κειμένων», *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα*, Θεσσαλονίκη, 308-322.

Χαραλαμπάκης Χ. (1990) «Κριτήρια επιλογής σε ένα χρηστικό λεξικό», *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 439-460.

Charalambakis Ch. (1994) “A critical evaluation of some Modern Greek dictionaries”, *Skripten Pa Skaermen*, 8, 19-33.

Χαραλαμπάκης Χ. (1997) «Λεξικογραφική πρακτική με βάση σώματα κειμένων», *Νεοελληνικός λόγος*, Αθήνα, 345-360.

Hartman R. R. K. (1983) (ed.) *Lexicography: Principles and Practice*, Academic Press, London.

Ison R. (ed.) (1986) *Lexicography: An Emerging International Profession*, Manchester University Press in Association with the Fulbright Commission, London.

Κόντος Ι. – Μαλαγαρδή Ι. – Πέγκου Μ. (1999) «Επεξεργασία ερμηνευμάτων ρημάτων με υπολογιστή», *Ελληνική Γλωσσολογία '97 – Πρακτικά του 3ου Διεθνούς Συνεδρίου για την Ελληνική Γλώσσα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 954-961.

Landau S. I. (1989) *Dictionaries: The Art and Craft of Lexicography*, Cambridge University Press.

Πετρούνιας Ε. (1985) «Τα λεξικά της νέας ελληνικής, οι ετυμολογίες τους, και οι ετυμολογίες του λεξικού του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη», *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα*, Α.Π.Θ., 307-416

Sinclair J. M. (1987) *Looking Up, An account of the COBUILD Project in lexical computing*, Collins ELT, London.

Sinclair J. M. (1991) *Corpus, Concordance, Collocation*, Oxford University Press.

Zgusta L. (1980) *Theory and Method in Lexicography*, Columbia, S. C.: Hornbeam Press.

ΛΕΞΙΚΟ ΠΑΤΑΚΗ	ΛΕΞΙΚΟ Α.Π.Θ.	ΛΕΞΙΚΟ ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ
θέλω, -ησα (και β' εν. ενεστ. θες)	θέλω, ήθελα, θέλησα, θελήσει, θελημένος – δεύτεροι τ. ενεστ. θες (λαϊκότρ.) θέμε, θέτε, θένε	θέλω, ήθελα, θέλησα, ηθελημένος – θέλεις κ. θες, πληθ. λαϊκότ. θέμε, θέτε, θένε
ΜΤΒ αιτ. / πρότ. να		μετβ.
<p>1) α. Έχω, εκδηλώνω διάθεση ή επιθυμία για κάτι (ΣΥΝ επιθυμώ): <i>Ήθελαν να γνωρίσουν τα νησιά του Αιγαίου. Μπορείς να φας ό,τι θες, δεν παχαίνει. Δε θέλω να γίνει σκοπός της ζωής μου η κοινωνική άνοδος. Θα ήθελα πολύ ένα μεγάλο σπίτι.</i></p> <p>(και ως συμβατική έκφραση ευγενικού αιτήματος) <i>Θα ήθελα να δω το διευθυντή, αν είναι δυνατόν.</i> (ως επιτακτικό, για να τονίσει τη σημασία του επόμενου ρήματος) <i>Θέλω να ελπίζω ότι θα τα πάμε καλά οι δυο μας.</i></p> <p>(στο β' εν. ενεστ., σε ερώτηση που εκδηλώνει ανησυχία) <i>Θες αυτή να 'ναι η συντέλεια του κόσμου;</i></p> <p>(στο β' εν. ενεστ., σε διαζευκτική σύνδεση, ισοδυναμεί με «είτε... είτε») <i>Θες το πιστεύεις θες όχι, δεν έχω καμιά ανάμειξη.</i></p>	<p>1. αισθάνομαι, εκδηλώνω μια διάθεση, μια επιθυμία για κτ.: ~ να φάω / να φύγω / να ταξιδέψω. ~ να μιλήσω σε κπ. <i>Δε θέλει να παίξει / να τρέξει / να χορέψει / να πάει για ψάρεμα. Όσοι θέλουν να συμμετάσχουν στην εκδρομή πρέπει να το δηλώσουν έγκαιρα. Λέω / κάνω / τρώω ό,τι ~. Μιλάω / φέρομαι όπως ~. Θέλεις έναν καφέ / ένα ποτό; – Ναι, θα ήθελα κάτι να πω.</i></p> <p>ο παρατατικός με το <i>θα</i> αντί ενεστώτα σε εκφράσεις ευγένειας: <i>Θα ήθελα ένα δωμάτιο, παρακαλώ. Τι θα θέλατε;</i></p> <p><i>Ό,τι θέλει ας κάνει / πει, για πλήρη αδιαφορία ως προς το αποτέλεσμα.</i></p> <p>12β. (στο β' πρόσ. του ενεστ.) εισάγει ερώτηση που εκφράζει ανησυχία, αμφιβολία: <i>Θες να ήρθε / έφυγε και να μην το πήραμε είδηση; Θες να μας πιάσουν και να μας κλείσουν μέσα; (Δε) θες να μας κουβαληθούν εδώ πέρα τόσα άτομα;</i></p> <p>12α. (στο β' και σπάνια στο γ' πρόσ. της οριστ. ενεστ. και συνήθ. στον εν.) χρησιμοποιείται για τη διαζευκτική σύνδεση προτάσεων ή μελών μιας πρότασης και δηλώνει την αβεβαιότητα, την αμφιβολία ή την αδιαφορία του ομιλητή σε σχέση με το ποιο από τα μέλη της διάζευξης ισχύει ή... ή, είτε... είτε: <i>Πριν περάσει χρόνος από το θάνατο του άντρα της, πέθανε κι αυτή, θέλεις από καημό, θέλεις από μοναξιά. Θες η κόυραση από τη δουλειά, θες τα ξενύχτια κι οι καταχρήσεις, έπεσε βαριά άρρωστος. Έχω ανάγκη να δουλέψω, θέλεις με μισθό, θέλεις με το κομμάτι, φτάνει να βγάλω ένα μεοκάματο. Θες κάτσε, θες φύγε, δε με νοιάζει.</i></p>	<p>1. έχω την επιθυμία, τη διάθεση, την πρόθεση (να πω ή να κάνω κάτι): <i>το 'κανα χωρίς να το ~ // τα 'θελες και τα 'παθες // τα θέλει όλα δικά του // εσύ το θέλησες να χωρίσουμε // θα θέλατε να σας προσφέρω ένα αναψυκτικό; // τον κάνω ό,τι ~ // δεν ξέρει τι θέλει // ~ ένα ποτήρι παγωμένο νερό // ~ να βοηθήσω, αλλά δεν μπορώ // θα 'θελα να 'μουν πλούσιος ΣΥΝ. επιθυμώ, ποθώ</i></p> <p>15. (θα + παρατ.) για την έκφραση βαθύτερης επιθυμίας ή για να ζητήσει κανείς (κάτι) ευγενικά: <i>θα ήθελα ένα ποτήρι νερό // θα ήθελα να πάω διακοπές, αλλά δεν γίνεται!</i></p>

(μτφ.) Η μοίρα το θέλησε να ζούνε χώρια.

ΕΚΦΡ Θέλοντας και μη / θέλω δε θέλω= αναγκαστικά, χωρίς δυνατότητα επιλογής; Θέλοντας και μη, με βαριά καρδιά, τον ακολούθησε. Πρέπει να συμμορφωθώ, θέλω δε θέλω.

Άλλο που δε θέλω= θέλω, επιθυμώ πολύ έντονα: Νομίζουν ότι τον τιμωρούν με τη μετάθεση, αλλά αυτός άλλο που δε θέλει να φύγει από την Αθήνα.

Το καλό που σου θέλω (για συμβουλή ή προειδοποίηση): Το καλό που σου θέλω, κοίταξε να τελειώσεις το σχολείο, γιατί αλλιώς δεν πρόκειται να βρεις δουλειά.

Τι ήθελα + αιτ. ή «και» με παρελθ. χρόνο (για έκφραση λύπης, μετάνοιας, αλλαγής γνώμης ύστερα από αρνητική έκβαση, αρνητικές συνέπειες κτλ.): Τι το 'θελε τόσο μεγάλο σπίτι, αφού δεν είχε τα λεφτά να το συντηρήσει; Τι ήθελα και άνοιγα το στόμα μου; Δεν κατάπινα τη γλώσσα μου καλύτερα!

(εκφρ.) θέλοντας και μη / ~ δε ~ αναγκαστικά, με το ζόρι: Ήρθα θέλοντας και μη. Τον πήραμε μαζί μας ήθελε δεν ήθελε. το καλό* που σου ~.

έτσι* σε ~.

ας γίνει* / βγει ό,τι θέλει.

ΦΡ ~ / ζητώ και (τα) ρέστα*.

ΠΑΡ Όποιος δε θέλει να ζυμώσει* δέκα μέρες κοσκινίζει.

Ποιος στραβός / τυφλός δε θέλει το φως* του; Όποιος θέλει τα πολλά* χάνει και τα λίγα.

11. (με πρτ.) εκφράζει μετάνοια για προηγούμενη ενέργεια ή συμπεριφορά: Τι τις ήθελα εγώ τις πολυτέλειες; Τι ήθελα και το 'λεγα / το 'παρνα / το 'κανα;

11. για κάτι μοιραίο: έτσι το θέλησε ο Θεός / η μοίρα να γίνουν τα πράγματα

ΦΡ. **Θεού θέλοντος (και καιρού επιτρέποντος)** αν θέλει ο Θεός, αν επιτρέψουν οι περιστάσεις, αν έρθουν όλα βολικά, ευνοϊκά

ΦΡ. (α) **δεν το 'θελα** για κάτι που έγινε ακούσια: Σας πάτησα; Συγγνώμη, ~!

(β) **θέλοντας και μη** εκών-άκων, με το ζόρι: ~ αναγκάστηκε να τους ακολουθήσει

(γ) (παροιμ.) **όποιος δεν θέλει να ζυμώσει δέκα μέρες κοσκινίζει** για κάτι που καθυστερεί, επειδή το κάνει κάποιος δίχως να το επιθυμεί

(δ) **ποιος στραβός δεν θέλει το φως του;** βλ. λ. φως

(ε) **τα θέλει** (για γυναίκα) επιθυμεί ερωτική επαφή, χωρίς όμως να το δείχνει φανερά

(στ) **λίγο ήθελε (ακόμα)** παραλίγο: ~ και θα πέθαινα, αν δεν βρισκόταν κάποιος να με μεταφέρει εγκαίρως στο νοσοκομείο

(ζ) **με το έτσι θέλω** με το ζόρι, με το στανιό: προσπαθούσε ~ να περάσει τις απόψεις του

(η) **άλλο που δεν θέλω!** για να δείξουμε ότι θέλουμε κάτι που μας προτείνουν πάρα πολύ: - Είναι καλή δουλειά, αλλά πρέπει να πηγαίνεις συχνά στην επαρχία. - ~! Θα γυρίσω όλη την Ελλάδα τζάμπα!

(θ) **εδώ σε θέλω (κάβουρα, να περπατάς στα κάρβουνα)** σ' αυτή τη δύσκολη περίπτωση να μου δείξεις τι αξίζεις, τι μπορείς να καταφέρεις: - Είναι πολύ δύσκολο αυτό το πρόβλημα. --! Τα εύκολα τα λύνει ο καθένας!

(ι) **το καλό που σου θέλω** για συμβουλή ή απειλή: ~ μην του λες προσωπικά σου θέματα // ~ μη με ξαναενοχλήσεις!

(ια) **τι 'θελα (να/και...)** για να δείξουμε ότι μετανιώσαμε για κάτι που κάναμε, είπαμε κλπ., επειδή είχε το αντίθετο αποτέλεσμα από αυτό για το οποίο έγινε: ~ και μίλησα; Τώρα παρεξηγήθηκε! // ~ να πάω σ' αυτή τη συναυλία; Πλήρωσα ένα σωρό λεφτά και στρυμώχτηκα σε μια γωνίτσα.

		(ιβ) <i>αν θέλετε</i> μετριαστική φράση χωρίς ιδιαίτερο σημασιολογικό περιεχόμενο (επαφικό στοιχείο), που χρησιμοποιείται παρενθετικά στον λόγο ως ευγενική παραχώρηση και συναίνεση τού ομιλητή σε σχέση προς τον συνομιλητή του: <i>θα μπορούσα, ~ , να συμφωνήσω μαζί σας...</i>
<p>β. Εκδηλώνω έντονη τάση, επιθυμία για κάτι, προσπαθώ να πετύχω κάτι: <i>Τι θέλει και με κοιτάζει έτσι; (ΣΥΝ επιδιώκω). Θέλει πάντα να περνάει το δικό του. (ΣΥΝ επιδιώκω, προσπαθώ). Θέλησε να φύγει αλλά δεν τα κατάφερε. (ΣΥΝ προσπαθώ, επιχειρώ). Τι είναι και τι θέλει η ΑΕΚ. Δε θέλει το κακό σου, το καλό σου θέλει. Τι θέλεις να πεις; (= τι εννοείς) Τι θέλει να πει η ταινία ούτε που κατάλαβα (= ποιο είναι το νόημά της).</i></p> <p>ΕΚΦΡ <i>Τα θέλω (ή Τα θέλει η περδικούλα μου, Τα θέλει ο κώλος μου κτλ.)= πάω γυρεύοντας: Φταίει κι αυτός αλλά τα ήθελα κι εγώ, καλά να πάθω. Τα 'θελα και τα 'παθα / ήθελές τα κι έπαθές τα (για περιπτώσεις άξιας τιμωρίας).</i></p>	<p>2. εκδηλώνω μια έντονη επιθυμία, επιζητώ, επιδιώκω: <i>Ήταν φανερό πως ήθελε (να δημιουργήσει) φασαρία. Θέλει να προκαλέσει την προσοχή. Το είπα / το έκανα / τον χτύπησα / τον πρόσβαλα χωρίς να (το) ~ . Μη θες να σου πω καμιά βαριά κουβέντα. Μην τα θέλεις όλα δικά σου. Θέλει, αλλά δεν μπορεί.</i> <i>// προσπαθώ, επιχειρώ: Θέλησε να διαρρήξει το σπίτι, αλλά δεν τα κατάφερε. Τι θες να πεις; τι εννοείς; Τι θες να πεις μ' αυτό; - ~ να πω πως δεν πάμε καθόλου καλά.</i> <i>// Ο ποιητής θέλει να πει, εννοεί.</i></p> <p>(έκφρ.) <i>τα 'θελες και τα 'παθες* ή ήθελές τα και έπαθές τα. άλλο που δε θέλει, αυτό ακριβώς επιδιώκει.</i> ΦΡ <i>τα θέλει ο κώλος* μου / ο πισινός* μου</i></p>	<p>2. σκοπεύω, επιδιώκω: <i>θέλω να προκόψω / να γίνω γιατρός // ~ να πω (εννοώ)... // δεν θέλουμε να σας κάνουμε κακό</i></p> <p>3. επιχειρώ, δοκιμάζω: <i>ήθελε να με κοροϊδέψει // ήθελαν να τον σκοτώσουν</i></p>
<p>γ. Προσπαθώ να βρω κάτι ή κάποιον: <i>Δε θέλει και πολλά, λίγη κατανόηση μόνο. (ΣΥΝ ζητάω, ψάχνω). Τι να με ήθελε άραγε ο γιατρός; Σε θέλουν στο τηλέφωνο. (ΣΥΝ ζητάω).</i></p> <p>ΕΚΦΡ <i>Τι τα θες (τι τα γυρεύεις) (ως έκφραση αδυναμίας να αντιδράσει κανείς, να αντιμετωπίσει κάτι): Τι τα θες τι τα γυρεύεις, έτσι όπως ήρθαν τα πράγματα δε γίνεται τίποτα.</i></p>	<p>7. ζητώ, αναζητώ, ψάχνω: <i>Ποιον θέλετε, παρακαλώ; Τι ήθελες τέτοια ώρα στο δρόμο; ~ να βρω ένα διαμέρισμα για νοίκιασμα. Σε ήθελα για μια δουλειά.</i> ΦΡ <i>τι τα θες (τι τα γυρεύεις), ως έκφραση αδιαφορίας για μια υπόθεση που εκ των προτέρων θεωρείται χαμένη: Τι τα θες, έτσι είναι η ζωή, δεν μπορεί να γίνει, να αλλάξει τίποτα. τι θέλει η αλεπού* στο παζάρι;</i></p>	<p>6. ζητώ, γυρεύω: <i>σας θέλουν στο τηλέφωνο // θέλω να μου δώσεις μόνο μιαν υπόσχεση / τον λόγο τής τιμής σου</i></p> <p>7. περιμένω: <i>Τώρα, τι θέλεις να κάνω; Να σου πω και «μπράβο»;</i></p>
<p>δ. (συνήθως με κατηγ. του αντικ.) Εκφράζω προτίμηση, επιθυμία να έχει κάτι ή κάποιος συγκεκριμένη ιδιότητα: <i>Το φόρεμα το θέλεις μακρύ ή κοντό; (ΣΥΝ προτιμάω). Παρακαλώ, το φιλέτο το θέλω ξεροψημένο. Η Δαφνούλα τη θέλει ηραίδα, μαχητική, πιστή σύζυγο. [Ζέη,</i></p>	<p>3. εκφράζω μια προτίμηση, μια επιλογή: <i>Πώς τον θέλετε τον καφέ, με γάλα ή χωρίς; Μήπως θες να ξεκουραστείς πρώτα και ύστερα να ξεκινήσουμε; Τι χρώμα το θες το καπέλο;</i></p>	

<p>Αρραβ. Αχιλλέα]. Σε θέλω όμορφη το βράδυ. (μτφ.) Δε σε θέλει η τύχη απόψε. (ΣΥΝ ευνοώ).</p> <p>(σε παρενθετική πρόταση, για αναδιατύπωση προηγούμενης έκφρασης): Εγώ πάντως τη θεωρώ όμορφη ή, αν θέλετε, καλοφτιαγμένη.</p>	<p>8. ευνοώ: Τον θέλει η τύχη / το ζάρι. Τον / τη θέλει ο φακός, για φωτογενή άνθρωπο.</p> <p>10. (σε υποθ. παρενθετική πρότ.) για ειδικότερη διάκριση ή ακριβέστερη έκφραση μάλλον: Τα γεγονότα είναι τραγικά ή, αν θέλετε, κομικο-τραγικά. Τα αίτια του πολέμου ήταν κοινωνικά ή, αν θέλετε, κοινωνικοοικονομικά.</p>	<p>16. ευνοώ: αν δεν σε θέλει η τύχη, δεν γίνεται τίποτα! // τον θέλει το χαρτί και κερδίζει συνέχεια απόψε!</p> <p>13. (σε αποστροφή του λόγου μας προς κάποιον, ως εκφραστικό στοιχείο με τη μορφή υποθετικής πρότασης) για να δηλωθεί συμπληρωματικό ή και ακριβέστερο στοιχείο: θα προτιμούσαμε μια διατύπωση ουδέτερη ή, αν θέλετε, λιγότερο επιθετική</p>
<p>2) (μόνο με αιτ.) Επιθυμώ κάποιον ερωτικά: Μετά από τόσα χρόνια γάμου και εξακολουθούσε να τη θέλει όπως πρώτα. (ΣΥΝ ποθώ).</p>	<p>4. αισθάνομαι, εκδηλώνω ερωτική επιθυμία ή συναινώ στην εκφρασμένη επιθυμία κάποιου άλλου: Την ήθελε πολύ, αυτή όμως δεν τον ήθελε καθόλου. Δε με θέλει πια, δε με επιθυμεί ερωτικά. ΦΡ τα θέλει, συναινεί στις ερωτοτροπίες ή και τις επιζητεί. ΠΑΡ Λέγε λέγε το κοπέλι*, κάνει την κυρά και θέλει.</p>	
<p>3) α. Δίνω τη συγκατάθεσή μου, εκφράζω την αποδοχή μου σε σχέση με κάτι : Αν θελήσει να υπογράψει, τότε δεν έχουμε κανένα πρόβλημα. (ΣΥΝ δέχομαι, συγκατατάτθεμαι).</p> <p>ΕΚΦΡ Αν θέλει ο Θεός / Θεού θέλοντος (και καιρού επιτρέποντος): Αν θέλει ο Θεός, θα παντρευτούν την άνοιξη.</p>	<p>5γ. εκφράζω, εκδηλώνω τη συναίνεση, τη συγκατάθεσή μου, δέχομαι: Αν θέλει ο Θεός, του χρόνου θα 'χουμε τελειώσει. Θα θελήσει άραγε να μας βοηθήσει; Θέλετε να παίξουμε κρυφτό; Εμείς θα πάμε. Άμα / αν θες, έλα κι εσύ. Αυτό δεν το θέλει ούτε κι ο Θεός, δεν το δέχεται, δεν το επιδοκιμάζει.</p> <p>5β. (με άρνηση) υποχωρώ στην επιθυμία ή στην προσπάθεια κάποιου (απο) δέχομαι κτ.: Γιατί δε θες να καταλάβεις; Δε θέλει να βάλει μυαλό. Δε ~ να το πιστέψω. (λόγ. έκφρ.) Θεού θέλοντος (και καιρού επιτρέποντος), αν οι συνθήκες είναι κατάλληλες.</p>	<p>4. δέχομαι, συγκατατίθεμαι: δεν θέλει να λύσουμε ειρηνικά τη διαφορά μας // της ζήτησα να παντρευτούμε, αλλά δεν ήθελε</p>
<p>β. Δείχνω ενδιαφέρον, στάση αποδοχής απέναντι σε κάποιον : Κανείς δεν τον ήθελε στη δουλειά, όλοι τον αντιπαθούσαν.</p>		
<p>4) α. Εκφράζω κάποια απαίτηση: Ο δικηγόρος θέλει να είναι όλοι παρόντες για να διαβάσει τη διαθήκη. (ΣΥΝ απαιτώ, αξιώνω). Φταίει για το ατύχημα κι από πάνω θέλει και αποζημίωση. Σας θέλω (= απαιτώ να είστε) πρωί πρωί στο γραφείο για σύσκεψη. ΕΚΦΡ Με το έτσι θέλω =</p>	<p>5α. εκφράζω μια αξίωση, μια απαίτηση: Θέλει ό,τι πει να γίνεται αμέσως. Θέλει να στέκονται όλοι σουζα μπροστά του. Ύστερα από όσα έκανες, πώς θες να σου 'χω εμπιστοσύνη; Θέλει σώνει / ντε και καλά, απαιτεί οπωσδήποτε. ΦΡ με το έτσι* ~ .</p>	<p>5. απαιτώ, αξιώνω: θέλει δύο νοίκια μπροστά // οι μεγάλες επιτυχίες θέλουν μεγάλη προσπάθεια και υπομονή // «θέλει αρετήν και τόλμην η ελευθερία» (Α. Κάλβος)</p> <p>ΦΡ. (α) θέλει και τα ρέστα έχει κι απαιτήσεις κι από πάνω!</p>

